

WALTER BENJAMIN, CARL EINSTEIN, WILHELM FRIEDMANN: UN DRAMA ALEMANY

Walter Benjamin (1892-1940), Carl Einstein (1885-1940) i Wilhelm Fiedmann (1884-1942) són tres intel·lectuals jueus alemanys que es van suïcidar a inicis de la guerra mundial a prop de la frontera espanyola i als quals la seva mort ha agermanat d'una manera inevitable i, si cal dir-ho, també sinistra. Però darrerament –sobre tot després de la publicació de les OBRES COMPLETES de C. Einstein a Fanner & Walz, (1992-1996)–, en l'estranya borsa dels valors en què sovint deriven les modes filosòfiques–hi ha hagut alguns intents de revaloritzar l'obra de C. Einstein 'a costa' de W.B.

Einstein, anarquista, dadaïsta i personatge clau en els orígens del moviment, amic de Picasso i nebot del físic i premi Nobel, ha estat durant anys una figura obscura, però resulta segurament un personatge a revaloritzar. El seu paper polític és molt més significatiu i explícit que el de W.B. –va prendre la paraula a l'enterrament de Durruti, amb qui havia tingut certa amistat, va formar part de la columna Spartacus en la guerra dels tres anys, etc.– i possiblement va ser capaç de 'veure' coses que Benjamin no va saber avaluar amb tanta lucidesa: va ser capaç, per exemple, de valorar molt aviat l'obra de Miró, no va voler involucrar-se en aquella mena de circ que fou el Congrés cultural antifeixista de València, etc.

Mentre Benjamin s'interessava per les joguines infantils, C. Einstein fou un dels millors coneixedors de l'art africà i també comparteixen una profunda fascinació per tot allò que, des del mite construeix la força de l'art. Una frase de Einstein ho resumeix prou bé i la podria signar també Benjamin: 'L'art només té significació en la mesura que s'hi defineix i crea una estructura mítica'.

Em semblaria lamentable, però, entrar en una cursa erudita que oposés Benjamin, Einstein i Friedmann per comptes d'aprofundir en el que tenen en comú: una vida masegada, un destí sinistre, una posteritat atrotinada, un oblit interessat; el testimoni d'una història alemanya i paradigmàtica dels entre-i-surts del savi en temps miserables. Posats en paral·lel ens expliquen moltes coses, contraposats són simplement fitxes d'una tesi doctoral.

El mestre José-María Valverde sintetitzava el disseny de Benjamin a la seva HISTORIA DE LA LITERATURA (v. IX) amb una frase impressionant per exacta: 'obstinación lúcida sin ilusión'. Benjamin, per la seva banda, va escriure sobre Kafka una sentència terrible que va recollir Arendt al seu assaig clàssic i que se li pot aplicar perfectament: 'només per amor dels desnonats se'ns ha donat l'esperança'. Aquesta obstinació lúcida i desil·lusionada, aquesta esperança en els mancats d'esperança, és el que cal buscar en les vides paral·leles de Benjamin, Einstein i Friedmann. Quelcom que va més enllà d'un suïcidi. L'esperança també en què allò que Benjamin anomenà 'la tradició dels oprimits' no serà debades.